

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ ĮSTATYMO NR. IX-2135
1 PRIEDO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2402**

2023 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2023 m. kovo 29 d. sprendimo Nr. SV-S-866 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 1.10 papunktį, Lietuvos Respublikos Vyriausybė **n u t a r i a**:

Iš esmės pritarti Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 1 priedo papildymo įstatymo projektui Nr. XIVP-2402 (toliau – Įstatymo projektas), tačiau pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimui jį tobulinti atsižvelgiant į šias pastabas ir pasiūlymus:

1. Įstatymo projektu siūloma nustatyti operatorių pareigą registruoti visas išduotas viešųjų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų išankstinio mokėjimo korteles (toliau – SIM kortelės). Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos duomenimis, 2023 m. I ketvirtį buvo 1 mln. 200,2 tūkst. viešųjų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų gavėjų (abonentų), kurie naudojo SIM kortelėmis. Nors šios tarnybos duomenimis, viešųjų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų gavėjų (abonentų), kurie naudoja SIM kortelėmis, skaičius Lietuvoje nuo 2016 m. nuosekliai mažėja, 2022 m. IV ketvirčio pabaigoje iš 3,842 mln. aktyvių viešųjų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų gavėjų (abonentų) 31,4 procento jų naudojo SIM kortelėmis. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, asmenys, planuodami ir darydami nusikalstamą veiklą, paprastai naudoja SIM kortelėmis, kurias kartu su mobiliojo ryšio telefonų aparatais keičia kasdien, o kartais ir keletą kartų per dieną. Tokia situacija apsunkina ir sulėtina atliekamus kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminius tyrimus. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2021–2022 m. per metus buvo padaryta apie 550 nusikalstamų veikų (sukčiavimų telefonu arba kitų nusikalstamų veikų), kurių padarymo įrankiai ir priemonės buvo mobiliojo ryšio telefonai. Šiomis nusikalstamomis veikomis per metus padaroma vidutiniškai 987 tūkst. eurų turtinė žala. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2021 m. atliktas gyventojų nuomonės apie teisėsaugos institucijas ir viešojo saugumo situacijos vertinimas rodo išaugusį susirūpinimą dėl sukčiavimų – net 58 procentai apklaustų gyventojų mano, kad jų gyvenamojoje vietovėje sukčiavimas telefonu, elektroniniu ar kitu būdu išviliojant turtą kelia vidutinę arba didelę grėsmę. Nors nusikalstamumo rodikliai Lietuvoje mažėja, sukčiavimų registruojama daugiau: 2020 m. registruotos 2 685, 2021 m. – 3 169, 2022 m. – 3 859 nusikalstamos veikos. 2022 m. telefoninio sukčiavimo atvejai – 260 nusikalstamų veikų – sudarė beveik 7 procentus visų sukčiavimų. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, sukčiavimas naudojant telefonus po avansinių mokėjimų už prekes ar paslaugas užvaldymo apgaule yra antroji dažniausiai taikoma sukčiavimų schema. Ilgalaikė sukčiavimo dinamikos tendencijų stebėseną

rodo, kad telefoninio sukčiavimo atvejų skaičius nuo 2020 m. kasmet nuosekliai didėja. Pažymėtina, kad Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys neatskleidžia viso sukčiavimų masto, kadangi dalis sukčiavimų dėl padarytos žalos dydžio yra administraciniai nusižengimai, o dalis nukentėjusiųjų iš viso nesikreipia į policijos įstaigas. Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, 2022 m. dėl telefoninių sukčiavimų nukentėję asmenys patyrė 1 mln. 505 tūkst. eurų, dėl suklastotų SMS pranešimų ir elektroninių laiškų – 2 mln. 305 tūkst. eurų žalą. SIM kortelės naudojamos darant ir kitas nusikalstamas veikas bei konspiracijai užtikrinti ir organizuotų grupių bei nusikalstamų susivienijimų veikloje. Atsižvelgiant į grėsmes, atsiradusias dėl vykstančių geopolitinių pokyčių, Įstatymo projekte siūlomas teisinis reguliavimas aktualus ir sprendžiant nacionalinio saugumo stiprinimo klausimus. Mobiliojo ryšio operatorius vienijančios *Global System for Mobile Communications* asociacijos (GSMA) duomenimis, pastebimas pasaulio valstybių, kurios taiko privalomą SIM kortelių registraciją, skaičiaus didėjimas – 2021 m. 157 pasaulio valstybės taikė privalomą SIM kortelių registraciją. Minima reguliacinė praktika yra ir daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių, kuriose gyvena 77 procentai Europos Sąjungos valstybių narių gyventojų (minimi reikalavimai netaikomi tik Nyderlanduose, Airijoje, Danijoje, Portugalijoje, Suomijoje, Čekijoje, Estijoje, Latvijoje, Kipre, Slovėnijoje, Rumunijoje ir Kroatijoje). Nors Įstatymo projekte siūlomas teisinis reguliavimas aktualus vykdant nusikalstamų veikų prevenciją, tyrimą, atskleidimą ar baudžiamąjį persekiojimą už jas, operatoriai pažymi, kad Įstatymo projekte siūlomas teisinis reguliavimas – įpareigojimas registruoti visas be išimties išduotas SIM korteles – pareikalautų apie 9 mln. papildomų išlaidų keičiamo Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimams įgyvendinti, taigi sukurtų didelę administracinę ir finansinę naštą verslui, sąlygotų viešųjų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų pabrangimą visiems galutiniams vartotojams ir mažintų šių paslaugų prieinamumą, ypač socialiai pažeidžiamoms asmenų grupėms. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir siekiant įgyvendinti Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodytą Įstatymo projekto tikslą – kompetentingoms valstybės institucijoms sudaryti sąlygas veiksmingiau tirti nusikalstamas veikas ar jas užkardyti, siūlytina Įstatymo projekto 2 straipsnyje, reglamentuojančiame keičiamo Elektroninių ryšių įstatymo įsigaliojimą ir įgyvendinimą, nustatyti, kad registruojamos tik po keičiamo Elektroninių ryšių įstatymo įsigaliojimo parduodamos ir aktyvuojamos SIM kortelės. Tokia nuostata sukurs mažesnę administracinę ir finansinę naštą verslui ir atitiks Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatytą teisėkūros proporcingumo principą.

2. Elektroninių ryšių įstatymo 77 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad siekdami užtikrinti, kad duomenys būtų prieinami nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas vykdymo arba grėsmių, galinčių turėti reikšmės valstybės suverenitetui, teritorijos neliečiamybei ir vientisumui, konstitucinei santvarkai, valstybės interesams, gynybinei ar ekonominei galiai, prognozavimo, nustatymo ir (arba) šalinimo tikslais, viešųjų elektroninių ryšių tinklų ir (arba) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai privalo išsaugoti ir įstatymų nustatyta tvarka neatlygintinai teikti kompetentingoms institucijoms jų generuojamus arba tvarkomus šio įstatymo 1 priede išvardytus duomenis. Ši nuostata ir keičiamo Elektroninių ryšių įstatymo 1 priedas nesukuria galutiniams viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjams pareigos, susijusios su asmens duomenų pateikimu. Atsižvelgiant į tai, siūlytina pakeisti Elektroninių ryšių įstatymo 40 straipsnį, reglamentuojantį viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjų ir galutinių viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjų pareigas ir teises, ir jame nustatyti galutinių viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjų pareigą pateikti operatoriams keičiamo Elektroninių ryšių įstatymo 1 priede nurodytus duomenis. Atkreiptinas dėmesys, kad Įstatymo projekto 1 straipsnyje siūloma papildyti

besinaudojančių mobiliojo kalbinio ryšio paslaugomis, kurios iš anksto apmokėtos, abonentų duomenų, kurie turi būti saugomi, kategorijų sąrašą naujomis duomenų kategorijomis (pvz., duomenimis apie asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą arba gyvenamosios vietos adresą). Elektroninių ryšių įstatymo 1 priede nenumatytas minėtų kategorijų duomenų saugojimas. Siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo ir sistemiškumo, siūlytina Įstatymo projektu nustatyti vienodus reikalavimus dėl visų kategorijų abonentų būtinų pateikti duomenų apimtys, nepriklausomai nuo abonentų pasirinkto apmokėjimo už paslaugas būdo. Pažymėtina, kad peržiūrint duomenų, kurie turi būti saugomi, kategorijų sąrašą turi būti vadovaujamas 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) nustatytu asmens duomenų kiekio mažinimo principu.

3. Pagal Įstatymo projekto nuostatas SIM kortelių registracija siejama tik su viešosiomis mobiliojo kalbinio ryšio paslaugomis. Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos gali būti daromos naudojantis ir SIM kortelėmis, skirtomis tik interneto prieigos paslaugoms teikti. Siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo ir sistemiškumo, siūlytina Elektroninių ryšių įstatymo 40 straipsnyje nustatyti operatorių pareigą registruoti duomenis apie visus abonentus, o ne tik įsigyjančius viešąsias mobiliojo kalbinio ryšio paslaugas.

4. Pagal Elektroninių ryšių įstatymo 3 straipsnio 15 dalį elektroninių ryšių ištekliais yra priskiriami ne „telefono ryšio numeriai“, o „ryšio numeriai“, todėl keičiamo Elektroninių ryšių įstatymo 1 priedo 1.3.1 papunktyje vartojama sąvoka „telefono ryšio numeris“ keistina į sąvoką „ryšio numeris“.

5. Atkreiptinas dėmesys, kad 2022 metais dažnai naudojamas sukčiavimo būdas buvo apsimestiniai SMS pranešimai ir elektroniniai laiškai (angl. *phishing*). Efektyvus būdas užkardyti nusikalstamas veikas ir apsaugoti galutinius paslaugos gavėjus yra apsimestinių SMS pranešimų atpažinimas ir žymėjimas arba stabdymas viešųjų ryšių tinklo arba elektroninių ryšių paslaugų lygmenyje. Analogiškos praktikos jau taikomos panašiose komunikacijos perdavimo srityse, pvz., teikiant elektroninio pašto paslaugas visuotinai naudojami brukalo (angl. *spam*) filtrai. Pažymėtina, kad vienas iš Įstatymo projekto tikslų – veiksmingiau užkardyti nusikalstamas veikas – gali būti pasiektas ir suteikiant operatoriams galimybę vykdyti sukčiavimo per viešųjų elektroninių ryšių tinklą prevenciją. Siūlytina Elektroninių ryšių įstatymo 40 straipsnį papildyti nuostatomis, kurios suteiktų operatoriams teisę filtruoti, t. y. atpažinti ir žymėti arba stabdyti SMS pranešimus, ir užtikrinti vardinių SMS siuntėjų (valstybės institucijų, bankų, kurie teikia paslaugas ar informaciją galutiniams paslaugų gavėjams pasitelkdami vardinius SMS pranešimus) naudojamų vardų apsaugą, kad jie nebūtų naudojami apsimestinių SMS pranešimų siuntimui.

6. Atsižvelgiant į tai, kad privalomai SIM kortelių registracijai turės pasirengti visos suinteresuotos šalys – viešųjų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų gavėjai (abonentai), operatoriai, jų mažmeninės prekybos partneriai, valstybės institucijos ir įstaigos, siūlytina Įstatymo projekto 2 straipsnyje nustatyti ilgesnį keičiamo Elektroninių ryšių įstatymo įsigaliojimo terminą, kurio reikia pasiruošti pokyčių įgyvendinimui – vieni metai nuo šio įstatymo priėmimo.

Ministras Pirmininkas

Vidaus reikalų ministras